

เทศน์เช้า วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

เราภูมิใจนะว่าเราเกิดเป็นชาวพุทธพบพุทธศาสนา เพราะศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งปัญญา ปัญญาคืออะไร? ปัญญาคือการใคร่ครวญในชีวิตในความเป็นไปของเรา ถ้าปัญญาทางโลก นั่นโลกียปัญญา ปัญญาอย่างนั้นเป็นปัญญาวิชาชีพ ปัญญาอย่างนั้นเพื่อหาปัจจัยดำรงชีวิต ดำรงชีวิต เห็นไหม คุณสมมุขย์เป็นสัตว์สังคมนตรี ถ้าอยู่กัน ๒ คนขึ้นไปต้องมีการกระทบกระทั่ง เป็นธรรมดา

สัตว์สังคมนตรี ในเมื่อเป็นสัตว์สังคมนตรี องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงวางธรรมวินัย วางธรรมวินัยไว้ให้เป็นประเพณีวัฒนธรรม เป็นประเพณีวัฒนธรรมให้มีการเสียดละ ให้มีความเห็นอกเห็นใจต่อกัน ในครอบครัวของเรามีความกตัญญูกตเวที ใครมีบุญคุณต่อเรา ใครทำคุณงามความดีต่อเรา ในประเพณีของชาวจีนนะ แม้น้ำแกวเดียว ใครมีบุญคุณต่อเราให้เราได้ดื่ม น้ำ นั่นละเขามีคุณต่อเราแล้ว ถ้ามีคุณต่อเรา เราจะตอบแทนคุณของเขา นี่ประเพณีวัฒนธรรม

ถ้าวัฒนธรรมประเพณีอย่างนี้เพื่อความสงบร่มเย็นของสังคม ถ้าสังคมนตรีเป็นสุข นี้เรามีความสุขทางโลก คน ๒ คนถ้ามาอยู่ด้วยกันต้องมีการกระทบกระทั่งต่อกันเป็นธรรมดา นี่เป็นผลของวิภูฏะ เพราะคนเราเกิดมา พันธุกรรมของจิตมันแตกต่างกัน แต่มนุษย์คนหนึ่ง ความคิดของเรามันทะเลาะกันในหัวใจของเรา ความรู้สึกนึกคิดของเรามันขัดแย้งกับความรู้สึกของเราตลอดเวลา

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงวางธรรมวินัยนี้ไว้สำหรับฆราวาส ฆราวาสนี่เขาให้มีประเพณีวัฒนธรรมของเขา เป็นชาวพุทธให้มีการเสียดละ ให้มีความกตัญญูกตเวที ให้สังคมนตรีเป็นสุข ถ้าสังคมนตรีเป็นสุข นั่นเป็นผลของวิภูฏะ เพราะคนเกิดมาเป็นมนุษย์ เห็นไหม

เกิดเป็นเทวดา เป็นอินทร์ เป็นพรหม เขาเป็นสมบัติทิพย์ ถ้าเกิดในนรกอเวจีก็มีความทุกข์ความยากเป็นธรรมดาของเขา

เกิดมาทุกข์จนเจ็บใจ เห็นไหม เกิดมาเป็นมนุษย์เหมือนกัน เกิดมาปากกัดตีนถีบก็ต้องปากกัดตีนถีบของเราไป เกิดมาถ้ามีศรีสุข แต่หัวใจละ หัวใจมันทะเลาะกันอยู่ในใจของเรา ความรู้สึกนึกคิดมันทะเลาะกันอยู่ที่นี่เราจะดูแลอย่างไร องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงให้มรรณฐาน ๔๐ ห้อง พุทธานุสติ พุทโธ พุทโธ พุทโธ คิดถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อย่าให้มันทะเลาะกัน ให้มันมีที่เกาะที่ยึดไว้

ที่เกาะที่ยึด เห็นไหม พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แก้วสารพัดนึก ถ้าเรามีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นแก้วสารพัดนึก ในทางโลกก็แก้วสารพัดนึก แก้วสารพัดนึกถ้ามันร่ำร้อน ถ้าใจมันร่ำร้อนนัก นี่เราอยู่ทางโลก เราอยู่ทางโลกเราพยายามชวนขวายของเราเพื่อความมั่นคงในชีวิตของเรา หายใจเข้าและหายใจออกนะ

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกพระอานนท์

“อานนท์ เธอคิดถึงความตายวันละกี่หน”

นี่คิดถึงความตายวันละกี่หนก็แล้วแต่ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอก “ไม่ใช่ ให้คิดถึงทุกลมหายใจเข้าออก”

ลมหายใจเข้า ถ้าไม่ออกก็ตาย ลมหายใจออก ถ้าไม่เข้าก็ตาย คำว่า “ตาย” เห็นไหม สิ่งที่เราหาปัจจัยเครื่องอาศัยมาว่าเป็นความมั่นคงของชีวิต ความมั่นคงของชีวิต ความมั่นคงของชีวิตถ้าเรามีบุญกุศลอยู่ “ชีวิตคือไออุ่น ตั้งอยู่บนกาลเวลา” ถ้ามันตั้งอยู่บนกาลเวลามันยังสืบทอดกันไป ชีวิตนี้ยังอยู่ได้ นี่ไออุ่น เวลาชีวิตนี้มันไม่ตั้งอยู่บนกาลเวลา มันแปลกแยกจากกาลเวลา มันออกจากร่างนี้ไป ถ้าออกจากร่างนี้ไป เวียนตายเวียนเกิด นี่ผลของวิภวัญจะ อันนี้ใครเป็นผู้รู้ผู้เห็นล่ะ? องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้รู้ ผู้เห็นในบุพเพนิวาสานุสติญาณ จุฎปปาตญาณ อาสวักขยญาณ ที่วิชา ๓ ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามันเป็นความจริงในใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้ววางธรรมวินัยนี้ไว้

เราเป็นชาวพุทธเราเชื่อถือ เราเชื่อมั่นของเราไง เราเชื่อธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นิธรรมและวินัยที่สั่งสอนเราอย่างนี้ สั่งสอนอย่างนี้เราก็พยายามหาที่ยึดที่พึ่งของเรา แต่ที่

ยึดที่พึ่งของเรา ทำไมใจของเรามันไม่อยู่ในอำนาจของเราละ ถ้าเรามีที่พึ่งแล้วเราต้องมีความมั่นคงในชีวิตของเราสิ ชีวิตของเราทำไมมันลุ่มๆ ดอนๆ อย่างนี้

คำว่า “ลุ่มๆ ดอนๆ” นี้มันเป็นเวรเป็นกรรม เห็นไหม คนเราเกิดมา นี้เวรกรรมเดี่ยวยุทธาวดี คราวร้ายต่างๆ นี้กรรมเก่ากรรมใหม่มันจับซ้อนกันมา อันนั้นคือกรรมเก่า กรรมเก่าคือโอกาสอำนาจวาสนาของเรา กรรมใหม่คือปัจจุบันของเรา เรามีปัญญาของเรา ถ้าเรามีที่ยึดมั่นของเรา เราเอาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง

ถ้าเอาสิ่งนี้เป็นที่พึ่ง เห็นไหม สิ่งที่ทำมาแล้วมันเป็นสิ่งที่เราได้สร้างมาทั้งนั้น กรรมเวรที่มันเกิดขึ้นมา นี้เราตัดสินใจผิดพลาด เราตัดสินใจถูกต้อง เราตัดสินใจ การตัดสินใจของเรานี้เราต้องรับผิดชอบในการตัดสินใจของเรา ถ้ารับผิดชอบในการตัดสินใจของเรา ถ้าเรามีสติปัญญา เราไม่ประมาทกับชีวิต ความไม่ประมาทกับชีวิต เราใคร่ครวญของเรา เราทำสิ่งใดด้วยปัญญาของเรา ถ้าเรามีสติปัญญาของเรา นี้ถ้าเราไม่ประมาทในชีวิต

ทีนี้ถ้าไม่ประมาทในชีวิต ถ้าโอกาสของเราละ โอกาสนี้กรรมเก่า กรรมเก่าที่เราแก้ไขสิ่งนั้นไม่ได้ กรรมเก่าคืออดีตใจ เมื่อวานทำสิ่งใดที่ผิดพลาดมาแล้วเราก็เสียใจ เราก็วางไว้ วันนี้เราจะตั้งสติทำของเราใหม่ ในปัจจุบันนี้ ถ้าปัจจุบันนี้ทำดี พรุ่งนี้เราจะมีโอกาสของเรา เราดีจากวันนี้ไป พื้นฐานมันก็ดีขึ้นไป เห็นไหม นี้กรรมเก่า

กรรมใหม่ กรรมใหม่นี้ปัจจุบันธรรม ปัจจุบันที่เราทำ ที่เรามีสติปัญญา เราไม่ประมาท เลินเล่อ ถ้าเราทำของเรา เราพิจารณาของเรา ใคร่ครวญของเรา คุณแลของเรานี้ปัญญา ศาสนาพุทธ เป็นศาสนาแห่งปัญญา ปัญญา มันแก้ไข แก้ไขวิกฤติในชีวิตได้ แก้ไขความผูกพันในหัวใจได้ แก้ไขสิ่งต่างๆ ได้ทั้งนั้นแหละ นี่คือปัญญา เห็นไหม ปัญญาที่เรามีสติปัญญาพร้อมมา แต่เวลาถ้าความคิดเรามันทะเลาะเบาะแว้งกันละ เห็นไหม นี้ศีล สมาธิ ปัญญา

ปัญญาของโลก ถ้าเราจะถือศีลเราก็ต้องมีปัญญาขึ้นมาแยกแยะว่าสิ่งใดผิดสิ่งใดถูก ถ้ามีสมาธิขึ้นมา “นี่พุทโธ พุทโธ พุทโธเราก็ทำแล้ว ทุกอย่างเราทำหมดแล้ว เราทำครบกระบวนการแล้วทำไมมันไม่ได้ผล” เริ่มต้นมันได้ผล คำว่าได้ผลเริ่มต้น ถ้าเรายังไม่มีสิ่งใด เด็กมันได้ของเล่นใหม่มันก็ดีใจของมัน ใครพุทโธใหม่ๆ ก็ “เออ! มันสบายดี มันสุขดี เราทำแล้วมันประสบความสำเร็จ” นี้มันก็สบายๆ ของมัน

กิเลสเวลามันพอใจอยู่ในจิตของเราเนะ มันทำให้ทำอะไรประสบความสำเร็จ แต่เวลามันขัดแย้งขึ้นมา ตัดหาความทะยานอยากมันล้นฝั่งขึ้นมา มันท่วมท้นออกมา “นี่พุทโธก็ไม่ได้ ทำสิ่งใดก็ไม่ได้ ทำอะไรก็ไม่ได้ ทำสิ่งใดไม่ได้เลย” นี่มันทะเลาะกันใจ เราก็ว่าเราทำดีแล้ว เราพยายามสร้างคุณงามความดีของเรา คนทำดีต้องได้ดีสิ ทำไมทำดีแล้วมันไม่ประสบความสำเร็จ มันไม่ใช่ว่าอย่างที่เรเคยได้ละ

“มรรคหยาบฆ่ามรรคละเอียด” ความหยาบๆ เห็นไหม คุณติเด็กเริ่มต้นขึ้นมา ถ้าเด็กเรเลี้ยงได้ เด็กที่มันไม่อ่อนต่างๆ เด็กนี้มันเป็นคนที่ดี พอโตขึ้นมาเป็นอย่างนั้นได้ไหม โตขึ้นมาเด็กมันต้องฉลาด เด็กมันต้องมีไหวพริบของมัน แล้วถ้าเวลาเราเป็นผู้บริหารจัดการขึ้นมา เราโตขึ้นมา เราจะดูแลธุรกิจของเรา มันไปอีกเรื่องหนึ่งๆ เลย

นี่ก็เหมือนกัน มรรคหยาบๆ เริ่มต้นภาวนา เริ่มต้นที่ว่าเราทุกข์เรายาก ทะเลาะกันใจ หัวใจเราก็ให้มีที่พึ่งของเรา อย่าให้มันทะเลาะกัน นี่กิเลสกับกรรมมันทะเลาะกันใจมันไม่มีประโยชน์อะไรขึ้นมา สິล สมาธิ ปัญญา ปัญญาที่เกิดขึ้นมาก็พุทโธซัดๆ ของเรา พุทโธซัดๆ ของเรา “เออ! มันก็ดี มันก็ดี” พอดีขึ้นมาเนี่ยหยาบๆ หยาบๆ เหมือนเริ่มต้นได้ของเล่นใหม่ จิตนี้ได้ของเล่นใหม่มันก็ประสบความสำเร็จของมัน พอกิเลสมันตั้งขึ้นมาเนี่ยมันขัดแย้งแล้ว

จากที่มันทะเลาะเบาะแว้งกันใจของเรา จากความรู้สึกนึกคิด แต่เวลาธรรมกับกิเลส ทะเลาะกัน สติ ขาดสติ เวลาปริกรรมชัดเจนขึ้นมามันก็ดี เวลามันไม่ชัดเจนขึ้นมา มันทำไม่ได้ มันเครียด มันมีความกดดันต่างๆ ในหัวใจ เห็นไหม นี่มรรคหยาบฆ่ามรรคละเอียด มันจะละเอียดลึกซึ้งเข้าไป มันทำไปไม่ได้ มันทำไม่ได้เราก็ต้องมีความพยายามของเรา

“คนเราจะล่วงพ้นทุกข์ด้วยความเพียร” ความเพียร ความวิริยะ ความอดสาหะของเรา นี่ทำของเราได้ ถ้าทำของเราได้เพราะเราเชื่อมั่นใจ

คนถ้าปฏิบัติธรรมนะ ถ้ามันไม่ได้ผลอย่างนั้นมันก็ถึงเลสงสัย “เอ๊ะ! มันเป็นอย่างไรรูบา อาจารย์ท่านพูดของท่าน ท่านว่านี่มันปล่อยางหมดๆ ปล่อยางหมดมันเป็นอย่างไร” นี่เราไม่เคยประสบความสำเร็จเราก็มีความถึงเลสงสัย แต่ถ้าเราทำได้แล้วหนหนึ่งมันเป็นพยานใจ สรัทธา อจลสรัทธา สรัทธาความเชื่อ เราก็เชื่อของเรา เราก็สรัทธาของเรา เห็นไหม แต่เอาเข้าจริงๆ ก็สงสัยนะ อจลสรัทธา เวลามันได้ประสบแล้ว มันได้เห็นของมัน มันได้จับต้องของมันแล้ว มันเชื่อมั่นของมัน

ศรัทธา อจลศรัทธา ถ้าอจลศรัทธาเกิดขึ้นกับใจของเรา เห็นไหม มันมีความมุมานะที่ เข้มขันขึ้นไป ถ้ามันเข้มขันขึ้นไปมันทำได้นะ คนเราถ้ามันเข้มขันขึ้นไป เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยไปหา หมอ หมอบอกต้องทำอย่างนั้น นี่เชื่อหมอหมดเลย หมอบอกว่าอย่างนี้ทำไม่ได้นะ อย่างนี้ทำ ไม่ได้ นี่เชื่อหมอหมดเลย ทำไมเชื่อหมอล่ะ? เพราะอยากหาย

นี่อจลศรัทธา เวลามันไปจับต้อง มันไปเห็นของมัน ไปรู้ของมัน มันไปจับต้อง นี่ความจริง มันมีอยู่ เราถืออยากหายจากโรคเหมือนกัน ถ้าเราอยากหายจากโรค เวลาหมอเขาบอกเลยนะ “นั่นก็ กินไม่ได้ นี่ก็ทำไม่ได้ ทำอย่างนั้นไม่ได้นะ เดี่ยวมันจะเป็นของแผลงกับโรค โรคมันจะรุนแรง ขึ้นมา”

“เชื่อ เชื่อ เชื่อ”

เวลาถ้ามันมีอจลศรัทธาขึ้นมา เห็นไหม นี่มันรู้เลยว่าถ้าเราไม่อดนอนผ่อนอาหาร ถ้าเราไม่ เข้มขันกับตัวเอง การปฏิบัติก็นี้มรรคหลายๆ อย่างนี้ เวลาได้ของเล่นใหม่มามันก็พอใจ เวลามัน คุ่นชินของมันแล้วมันก็ปฏิบัติ มันทะเลาะกันอีกแล้ว ถ้ามันทะเลาะกันมา แต่ถ้าเราเข้มขันของเรา เราทำของเราขึ้นมา มันเคยประสบความสำเร็จของมันขึ้นมา สิ่งนี้เป็นการยืนยัน เป็นการยืนยันว่า มีจริง ถ้ามีจริง นี่มันทำได้

เวลาครูบาอาจารย์ท่านเดินจงกรมทั้งวันทั้งคืน ท่านทำได้เพราะอะไรล่ะ ท่านทำได้ เพราะว่ามรรคผลมันหียบเอา มันจะเอี่ยมเอา มันจะจับต้องเอา มันจะได้ของมันอยู่แล้ว มันจับของ มันได้เลย ถ้าจับได้มันก็มีความมุมานะ ถ้ามีความมุมานะ สิ่งนั้นเป็นของแผลงกับโรค สิ่งนั้นทำ ให้โรคเราฟูขึ้นมา

นี่ก็เหมือนกัน ถ้าเราไม่ควบคุม กิเลสมันอยู่กับใจเรานั้นแหละ เราทำสิ่งใด นี่เราฝืนตัวเราเองเท่ากับเราฝืนกิเลส ถ้าเราไปปล่อยมัน เราเต็มทีกับมัน นี่มรรคหลายฆ่าละเอียด เวลาพุทโธ ทำไมเมื่อก่อนมันพุทโธได้ล่ะ? พุทโธได้เพราะกิเลสมันยังไม่ไหวตัวไม่ทัน กิเลสมันยังไม่รู้ เวลา กิเลสมันรู้ตัวขึ้นมามันไม่ยอมแล้ว พอไม่ยอม มันทำลายทั้งนั้นแหละ มันทำลาย พอมันทำลาย ขึ้นมาเพราะอะไร เพราะอวิชชามันมากับใจ นี่พญามารมันครอบคลุมใจของเราอยู่ มันจะปล่อยให้ ใจนี้พ้นจากการควบคุมของมัน มันเป็นไปได้หรือ

สมบัติของเรา เรายังไม่ยอมทิ้งเลย แล้วนี่มันเป็นที่อยู่อาศัยของเขา คุณสิบ้านเรือนของเรา เวลามันชำรุดเสียหายเราต้องซ่อมแซม เห็นไหม เพราะมันเป็นบ้านของเรา บ้านของเรา ถ้าบ้านของเราขายไปแล้วมันก็ไม่ใช่ของเราแล้วละ นี่มันเป็นสมบัติ แต่ถ้าจิตละ มารละ มารมันก็เป็นสมบัติอันหนึ่งนะ ถ้ามันเป็นความจริงนี่มันแก้ไม่ได้ ถ้ามันเป็นความจริงมันจะชำระจากใจเราไปไม่ได้ นี่มันเป็นสมบัติอันหนึ่ง แต่สมบัติอันนี้เราไปยุ่งส่งเสริมมันไป ยุ่งส่งเสริม ได้สิ่งใดมา พอใจสิ่งใดมา นี่คิดว่ามันเป็นของเราๆ เราไปยุ่งส่งเสริมจนมันเคยตัว แล้ววันหนึ่งแล้วเราจะไปแก้ไขมัน วันหนึ่งแล้วเราจะไปแยกแยะจากมัน พอวันหนึ่งตั้งใจว่าจะไปต่อสู้อย่างไร มันก็ทำได้ยาก ทำได้ยาก

ถ้าทำได้ยาก เห็นไหม การชนะตนเองยากที่สุด เวลาคนเขาทะเลาะเบาะแว้งกันนะ ถ้ามีคนเข้าไปห้ามปรามด้วยเหตุผล เขาเชื่อได้ ถ้าเขาเชื่อไม่ได้ ให้เขาขึ้นศาล ศาลตัดสินแล้วเขาต้องยอมรับ ต้องยอมรับตามที่ศาลตัดสินนั้น ถึงจะไม่พอใจก็ต้องยอมรับ นั่นเป็นเรื่องของสังคม แต่เรื่องที่จะเอาชนะใจของตัวเอง มันว่ามันถูกหมด มันไม่บอกว่าอะไรมันผิดสักอย่าง ถูกทั้งนั้น ถูกเพราะอะไรละ ถูกเพราะเราไม่รู้ นี่อวิชชามันบังตาเห็นไหม

เราถูกทั้งนั้นแหละ เราไม่มีอะไรผิด ถ้าเราไม่มีอะไรผิดเราจะแก้ได้อย่างไรละ เราจะแก้ไขอย่างไรว่าความเคยใจของเรา คุณสิเวลาค้นหา วิชาค้นหา ค้นหาความทะยานอยาก ค้นหาความสุข ความทุกข์ แล้วถ้ามันเฉยๆ อุเบกขามันก็เป็นค้นหาอันหนึ่ง

นี่ก็เหมือนกัน ถ้าเราทำดีที่สุดแล้ว เห็นไหม เวลาภาวนาไปว่างๆ ว่างๆ อันนี้มันคืออะไร? อันนี้ก็คือกิเลส กิเลสอย่างละเอียดไง นี่จิตเดิมแท้ที่ฟุ้งไป จิตเดิมแท้ที่ข้ามพ้นกิเลส เวลาจิตมันปล่อยวางหมด มันใส มันแว้งแว้งไป นี่มันคืออะไรละ? นี่อวิชชา อวิชชาของมันคือความไม่รู้ตัวมันเองไง เราก็อ่า “เออ! มันสุขยอด มันสุขยอด มันว่างหมดเลย ว่างหมดเลย...” ใ้ว่างหมดเลยอวกาศ มันก็ว่าง เวลาว่างมันปล่อยวางทุกๆ อย่างเข้ามา แล้วตัวมันละ มันเห็นตัวมันไหมละ? มันไม่เห็นตัวมันนะ

จิตเดิมแท้ที่ฟุ้งไป จิตเดิมแท้เป็นผู้ข้ามพ้นกิเลส ถ้ามันจะข้ามพ้นกิเลสมันจะทำอย่างไรละ มันยิ่งละเอียดลึกซึ้งเข้าไป เห็นไหม มรรคหยาบฆ่ามรรคละเอียด เราจะทำคุณงามความดีของเรา เราจะเอาเป้าหมายของเรา จะถึงที่สุดแห่งทุกข์ เราต้องมีความละเอียดรอบคอบ เราต้องไตร่ตรองของเรา ถ้าเราจะเอาชนะตนเองนะ ชนะตนเองต้องบังคับ บังคับมาตั้งแต่ต้น บังคับมาคือถือศีล

ของเรา คือ สัมมาทิฏฐิ ความถูกต้องดั้งเดิมขึ้นมา มันจะเกิดสัมมาสมาธิ ถ้าเกิดสัมมาสมาธิมันก็เกิดภาวนามยปัญญา

การเกิดภาวนามยปัญญา มรรคสามัคคีมันก็ชำระล้างกิเลส ถ้ามันชำระล้างกิเลส นี่มันเป็นขั้นเป็นตอนขึ้นไป แต่มันต้องมีความรอบคอบ มีความไตร่ตรองของเรา อย่าปล่อยใจ นี่เราว่าเราทำคุณงามความดีแล้ว เราเกิดเป็นชาวพุทธ ทุกคนภูมิใจมาก นี่เวลาบอกว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา เห็นลัทธิต่างๆ ที่เขาเชื่อถือกันไปโดยความเคารพเชื่อถือของเขา เราก็เห็นแล้วมันเป็นไปได้อย่างไร แต่ถ้าเวลาเราคิดถึงศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งปัญญา แล้วปัญญาอะไรล่ะ นี่ถ้าปัญญาของกิเลส กิเลสมันก็กว้านเข้ามาทำให้จิตใจนี้ไม่มั่นคง

แต่ถ้าภาวนามยปัญญา เห็นไหม หลวงตาท่านพูดบ่อย ถ้าพูดถึงทางโลกเราโง่มาก เพราะว่าอะไร ท่านเสียสละให้ทางโลกทั้งนั้น ได้มาทำอะไรเสียสละให้ทางโลกหมดเลย นี่ทางโลกเขาว่าโง่มาก แต่ถ้าทางธรรม ทางธรรมท่านเป็นผู้ที่ฉลาด เพราะสิ่งนั้นมันเป็นวัตถุ จะไม่เอามาเป็นภาระ รุ่งรังกับท่านเลย ท่านจะเอาอริยทรัพย์ ทรัพย์จากภายใน แล้วใครเห็นทรัพย์จากภายในอันนี้บ้างล่ะ

นี่ถ้าทรัพย์จากภายใน เห็นไหม แต่ถ้าทางโลกเขามองด้วยสายตาของโลก สายตาเนื้อ แต่มองด้วยปัญญา ปัญญามันทำได้อย่างไร แล้วถ้ามันขุดคุ้ยไปเห็นกิเลสของมัน ทิฏฐิ มิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิด มิจฉาทิฏฐิ ศีลยธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถูก แต่ทิฏฐิเรามันผิด เราก็ถือผิดของเราไป ถือผิด ทำผิด มันก็ไปสู่การทะเลาะเบาะแว้งกันในใจของเรา นี่กิเลสกับธรรมในใจมันโต้แย้งกัน มันเอาใจของเราไว้ในอำนาจของเราไม่ได้

แต่ถ้ามีปัญญาขึ้นมามันแยกแยะของมัน นี่สิ่งที่ปล่อยวางเข้ามา “จิตเดิมแท้ที่ส่องใส จิตเดิมแท้ที่หมองไปด้วยอุปกิเลส” โสขขนาดไหนก็อุปกิเลส “จิตเดิมแท้ที่ส่องใส จิตเดิมแท้ที่ผู้ข้ามพ้นกิเลส” นี่การชนะตนเองสำคัญที่สุด ถ้าชนะตนเองได้มันจะไปแพ้ใครล่ะ ถ้าชนะตนเองได้นี่ชนะหมดทั้งโลก แต่แพ้ใจตัวเองนี่ แพ้ใจตัวเอง เป็นข้าเขาทั้งโลก เอวัง